संविधान निर्माण प्रकृया

र

युवाको भूमिका

प्रस्तुतकर्ता

पुर्ण मान शाक्य

संविधानको परिभाषा

- राज्यको संरचना तथा राष्ट्रको परिभाषा गर्ने कानून
- सरकारको संरचना निर्धारण गर्ने तथा सरकार र जनता बीचको सम्बन्ध परिभाषित गर्ने कानून
- अन्य सम्पुर्ण कानूनको मापदण्ड निर्धारण गर्ने मुल कानून

सरकारको संरचना

मन्त्री परिषद → कार्यकारिणी

संसद → व्यवस्थापिका

सर्वोच्च अदालत तथा अन्य मातहतका अदालतहरु → न्यायपालिका

संवैधानिक अंगहरु

मानव अधिकार आयोग

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

महालेखा परिक्षक

अनुगमन

निरिक्षण/अनसन्धान

मुद्दा चलाउने

सुझाव /प्रतिवेदन

लोकसेवा आयोग

कर्मचारी छनौट

वढुवा, जांच,अर्न्तवार्ता

छनौट र सिफासिश,
विभागीय कारवाहीको
अनुगमन

निर्वाचन आयोग

निर्वाचन

राज्य र व्यक्ति बीचको अन्तर सम्वन्धको परिभाषा

राज्यको शक्ति र वैयक्तिक स्वतन्त्रता	सरकारको कृयाकलापमा प्रतिकृया जनाउने समान अवसर सरकारको जनता प्रति जवाफदेहीता
ह्क अधिकारको संरक्षण गर्न र सरकारको सिमाहरु कार्यान्वयन गर्न अदालतको ढोका खटखटाउने नागरिकहरुको अधिकार	आवधिक चुनाव - प्रत्यक्ष नियन्त्रण संसदिय कार्वाही - अप्रत्यक्ष नियन्त्रण

विभिन्न तहका सरकारहरु बीच ठाडो र समानन्तर सम्वन्ध
Vertical and horizontal relation

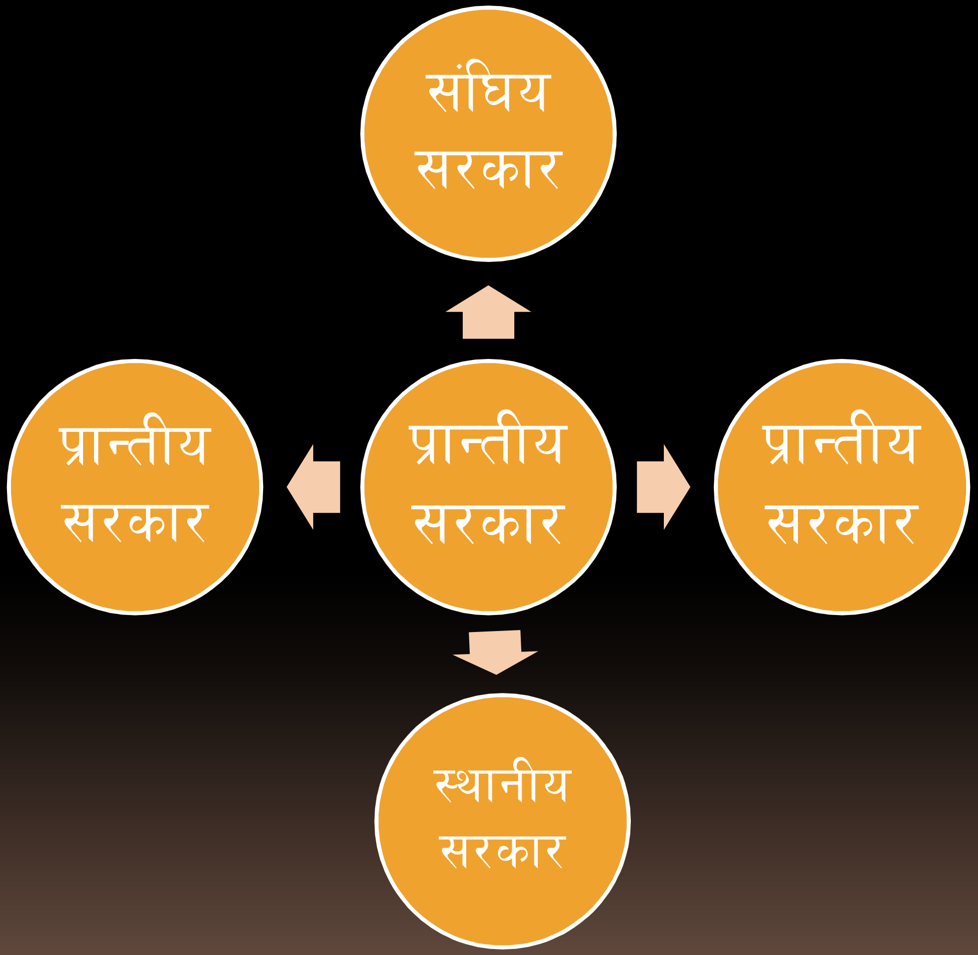

सरकारका तिन प्रमुख अंगहरु बीचको अन्तर सम्वन्ध

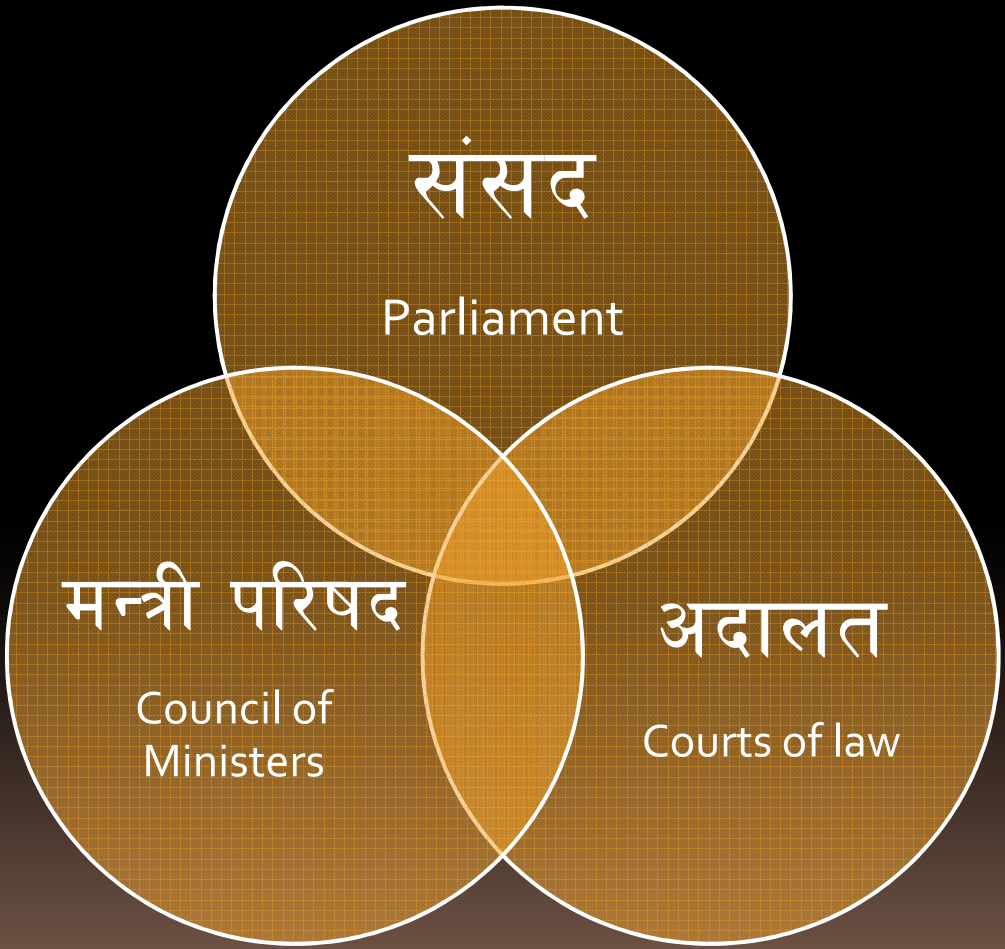

संविधानको बैधताका आधारहरु

संविधानमा जन आकांक्षाको प्रतिनिधित्व	नागरिक तथा राजनैतिक हकको विद्यमानता
संविधानसभामा सवै वर्ग जातीको प्रतिनिधित्व	प्रजातान्त्रिक निर्णय प्रकृया
संविधान निर्माणमा प्रत्यक्ष जनसहभागीता	सवै आदिवासी, जनजाती तथा भाषिक समुदायलाई संविधान निर्माणमा समान पहुंचको अवसर

संविधानवादका आधारभुत सिद्धान्तहरु

- लिखित तथा कठोर संविधान
- संवैधानिक सर्वोच्चता
- शक्ति पृथकिकरण तथा नियन्त्रण र सन्तुलन
- विधिको शाषण र न्यायिक स्वतन्त्रता
- मौलिक हक
- स्वच्छ र स्वतन्त्र निर्वाचन
- स्वतन्त्र संवैधानिक अंगहरु

संविधानसभाका प्रकृया

तलवाट माथिको प्रकृया

(Bottom Up Approach)

विरुद्ध

माथिबाट तलको प्रकृया

(Top Down Approach)

संविधान निर्माण प्रकृयाको निमित्त संस्थागत संरचनाको विकास

- संविधानसभाको अध्यक्ष र उपाध्यक्षको निर्वाचन
- कार्यव्यवस्था परामर्श समितिको गठन
- विषयगत समितिहरुको गठन
- मस्यौदा समितिको गठन
- संवैधानिक कानूनी सल्लाहकार समुहको गठन नगरिएको)
- संविधानसभाको सचिवालयको गठन
- समितिहरुमा सबै जनजाती, लिङ्ग, क्षेत्र र दलको समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सवाल

संविधान सभाको संस्थागत स्वरुप

Only illustration

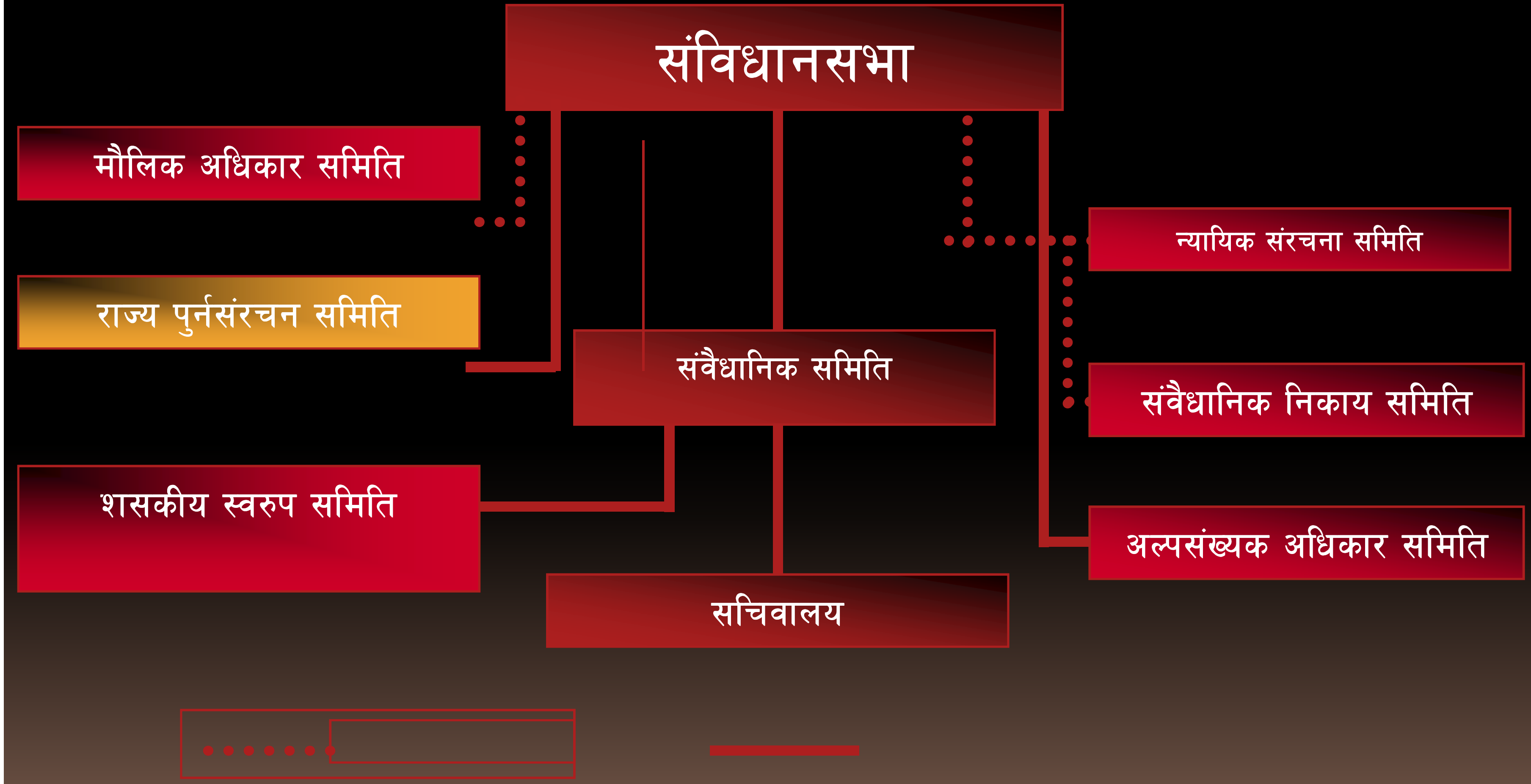

संविधानसभामा विषयगत समितिहरु

- मौलिक अधिकार तथा निर्देशक सिद्धान्त समिति
- अल्पसंख्यक तथा सिमान्तकृत समुदायको हक अधिकार संरक्षण समिति
- राज्यको पुनसंरचना राज्यशक्ति वांडफांड समिति
- व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरुप निर्धारण समिति
- राज्यको शासकीय स्वरुप निर्धारण समिति
- न्याय प्रणाली सम्बन्धि समिति
- संवैधानिक निकायको संरचना निर्धारण समिति
- प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बांडफांड समिति
- सांस्कृतिक र सामाजिक ऐक्यवद्धताको आधार निर्धारण समिति
- राष्ट्रिय हित संरक्षण समिति

मौलिक अधिकार तथा निर्देशक सिद्धान्त समिति

- मौलिक अधिकारको पहिचान
- मौलिक अधिकारमा बन्देजका आधारहरु
- मौलिक अधिकारको कार्यान्वयन सम्वन्धि व्यवस्था
- राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिहरु
- महिला, बालबालिका, युवा, मजदुर, किसान, मधेशी, आदीबासी र जनजाती दलित, पिछडिएको क्षेत्र, अपाङ्ग, अल्पसंख्यक लगायतका वर्ग र समुदायको हक हितको विशेष संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था
- नागरिकता सम्बन्धी व्यवस्था
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायको हक अधिकार संरक्षण समिति

- अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायको परिभाषा
- पछाडि परेका वा एक्लिएका वा बहिष्करणमा परेका जात जाति लगायतका वर्ग र समुदायको पहिचान
- अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुदायको संरक्षण व्यवस्था
- राज्य व्यवस्थामा समावेशीकरणका उपायहरु
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

राज्यको पुनर्संरचना र राज्यशक्तिको बांडफांड समिति

- राज्यको संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक स्वरुपमा हुने संरचना
- संघिय ईकाईहरुको क्षेत्र निर्धारण गर्ने सिद्धान्त तथा आधारहरु
- प्रत्येक संघीय ईकाईको क्षेत्र निर्धारण र तीनको नामाकरण
- विभिन्न तहका संघीय ईकाईका सरकारवीच विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अधिकारको बांडफांड
- विभिन्न तहका संघीय ईकाईको अधिकार क्षेत्र सम्बन्धी विषयसुची र साझा विषयसुचीको निर्धारण
- संघिय इकाईवीच व्यवस्थापिकिय, कार्यकारिणी र न्यायिक अधिकारको अन्तरसम्वन्ध निर्धारण
- संघिय इकाइहरुवीच उत्पन्न हुन सक्ने विवादको समाधान सम्बन्धी संयन्त्र
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

व्यवस्थापिकीय अङ्गको स्वरुप निर्धारण समिति

- विभिन्न संघीय इकाईमा विधायीकाको स्वरुप र गठन विधि
- विभिन्न तहका संघीय ईकाईका विधायीकाहरुवीचको अन्तरसम्बन्ध
- व्यवस्थापन कार्यविधि
- आर्थिक व्यवस्थापन विधि
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

राज्यको शासकीय स्वरुप निर्धारण समिति

- शासन प्रणालीको प्रकृति र स्वरुप
- निर्वाचन प्रणाली
- विभिन्न तहमा कार्यकारीणी अंगको ढांचा
- विभिन्न तहमा कार्यकारीणी अधिकारको बाँडफाँड
- विभिन्न तहका सरकारवीचको अन्तर सम्बन्ध
- सरकारी सेवाको गठन र सञ्चालन विधि
- सुशासनका आधारहरु
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

न्याय प्रणाली सम्बन्धी समिति

- न्यायिक संरचनाको ढांचा,
- न्यायालयको तह, स्वरुप र अधिकारक्षेत्र
- न्यायाधीशहरुको नियुक्ती, वर्खास्ती, सेवाका अन्य शर्त, काम, कर्तव्य तथा अधिकार र अन्य कुराहरु
- महान्यायाधिवक्ताको संवैधानिक स्थिति, काम कर्तव्य र अधिकार
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

संवैधानिक निकायको संरचना निर्धारण समिति

- शासन सञ्चालनमा आवश्यक पर्ने सवैधानिक अंगको पहिचान र तीनको स्वरुप निर्धारण
- संवैधानिक अंगहरुको गठन, काम, कर्तव्य तथा अधिकार
- संवैधानिक अंगहरुको विभिन्न तहका सरकारहरुसंगको सम्वन्ध
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

प्राकृतिक स्रोत, आर्थिक अधिकार तथा राजश्व बांडफांड समिति

- आर्थिक श्रोतको विषयबस्तु विभाजन
- आयश्रोतको बांडफांड गर्ने सम्वन्धि मापदण्ड
- विभिन्न तहका सरकारवीचको आर्थिक सम्बन्ध
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

साँस्कृतिक र सामाजिक ऐक्यबद्धता को आधार निर्धारण समिति

- विभिन्न तहका संघीय ईकाईहरुमा सरकारी कामकाजको भाषा
- अन्य राष्ट्र भाषा र सस्कृतिको संरक्षण
- भाषा सम्वन्धि अन्य विषय
- सामाजिक ऐक्यबद्धताको आधार निर्धारण
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

राष्ट्रिय हितको संरक्षण समिति

- नेपालको राष्ट्रिय हितको पहिचान र परिभाषा
- सार्वभौमसत्ता, अखण्डता र राष्ट्रिय एकताको संवैधानिक संरक्षणका उपायहरु
- नेपालको अन्तराष्ट्रिय सिमाना ब्यबस्थापन
- राष्ट्रिय प्राकृतिक संपदाको संरक्षण
- अन्तराष्ट्रिय सम्वन्ध
- अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता
- राष्ट्रिय सुरक्षा
- नेपाली सेनाको कर्तव्य र यसको सञ्चालन
- समितिको कार्यक्षेत्रसंग सम्बन्धीत अन्य आवश्यक कुराहरु ।

संविधान मस्यौदा समिति

- विषयगत समितिहरुले आफ्नो प्रतिवेदनमा दिएका सुझावहरुको आधारमा प्रारम्भीक मस्यौदा तयार गर्ने
- संविधानसभा सदस्यहरु तथा जनसमुदायहरुवाट आएका राय सुझावहरुलाई प्रारम्भीक मस्यौदामा समाहित गर्ने
- विषयगत समितिहरुले समाहित नगरेका विषयहरु समाहित गर्ने
- विषयगत समितिहरुको कार्यक्षेत्र भित्र नपरेका दफाहरुको मस्यौदा तयार गर्ने
- संविधानसभा समक्ष मस्यौदा गरिएका दफाहरुको विषयमा छलफल गर्ने
- संविधानको मस्यौदा तयार गर्ने

संविधान निर्माण प्रकृया क्रमस....

- संविधानसभा (कार्यसंचलन) नियमावली पारित गर्ने
- लक्ष प्रस्ताव पारित गर्ने (गरिएन)
- भावी संविधानको आधारभुत सिद्धान्तहरु पारित गर्ने (गरिएन)
- विषयगत समितिको गठन
- राय सुझाव संकलन
- विषयगत समितिको प्रतिवेदनको आधारमा संविधान मस्यौदा समितिले पहिलो मस्यौदा संविधान तयार पार्ने
- मस्यौदा समितिलाई सल्लाहकारहरुले सहयोग गर्ने
- पहिलो मस्यौदा उपर संविधानसभामा छलफल

संविधान निर्माण प्रकृया क्रमस....

- संविधानसभावाट पहिलो मस्यौदा उपर छलफल गरी प्रारम्भीक मस्यौदाको रुपमा पारित गर्ने
- रेडियो, इन्टरनेट तथा अन्य आम संचारका माध्यमबाट सार्वजनिक प्रतिकृया र जनमत संकलन गर्न प्रारम्भीक मस्यौदा प्रकाशन गर्ने
- सभासदहरु आफ्नो आफ्नो निर्वाचन क्षेत्रमा गई सार्वजनिक सुनुवाई र वहस गराई मस्यौदा संविधानमा जनसहभागिताबाट प्रतिकृया र सुझाव संकलन गर्ने
- जनताको प्रतिकृया र सुझावहरुको आधारमा प्रारम्भीक मस्यौदा उपर पुर्नविचार गरि आवश्यकता अनुसार परिमार्जन

संविधान निर्माण प्रकृया क्रमश....

- संविधान निर्माण प्रकृयामा संविधानका मुलभुत विषयमा संविधानसभा तथा जनमानसमा भम्भिर मतभेद भएमा सो बारे टुंगो लगाउन जनमत संग्रह गर्ने (कुनै पनि बेला)
- संविधानसभामा परिमार्जित मस्यौदा संविधानका प्रत्येक धारामा धारावाहिक छलफल र मतदान
- सर्वसहमति ⟶ सम्पुर्ण सभासदको २/३ वहुमत ⟶ छलफल ⟶ २/३ उपस्थितमा मतदान गर्नेको २/३ बहुमत
- मस्यौदा समितिबाट अन्तिम कांटछांट र तयारी
- संविधानसभाबाट संविधान पारित भई लागु भएको घोषणा
- गणतन्त्र दिवसको घोषणा

*

धैर्यतापुर्वक सुनिदिएकोमा धन्यवाद

Purna Man Shakya